

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Možné rozdíly v postojích mezi zástupci generace Z a jejich rodiči k ohrožení seniorů v období „koronavirové krize“

Possible differences between representatives of generation Z and their parents in attitude towards risks concerning seniors during „coronavirus crisis“

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

PhDr. Mgr. Petr Novák, Ph.D.

Autor:

Kateřina Vaněčková

Praha 2021

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Mgr. Petru Novákovi, Ph.D. za odborné vedení, rady k dané problematice a za čas, který mi věnoval.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou prací „Možné rozdíly v postojích mezi zástupci generace Z a jejich rodiči k ohrožení seniorů v období „koronavirové krize“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Kateřina Vaněčková

Anotace

Předkládaná bakalářská práce se zabývá možnými rozdíly v postojích mezi zástupci generace Z a generace jejich rodičů k ohrožení seniorů v době koronavirové pandemie. Práce je strukturována do dvou částí – teoretické a praktické. V první části je přiblížen pojem postoj, jeho struktura, funkce, vznik a utváření postojů. Definovány jsou skupiny, jejichž postoje budou srovnávány – mladé generace Z a generace jejich rodičů. Popsán je i seniorský věk, stáří. Pro účely práce je dále charakterizována i pandemie onemocnění covid-19, jež ovlivnila život prakticky po celém světě v posledních dvou letech a která významně dotkla zdraví a životů zejména příslušníků seniorské populace. Druhá, praktická, výzkumná část předkládaného textu monitoruje a hodnotí pomocí dotazníkového šetření, případný průkaz rozdílnosti postojů k ohrožení seniorů v období koronavirové pandemie u dvou výše uvedených generací.

Klíčová slova

Postoje, generace Z, generace rodičů generace Z, senior, stáří, ageismus, onemocnění Covid-19, koronavirová pandemie

Annotation

The presented bachelor thesis deals with possible differences in attitudes between representatives of generation z and generation of their parents towards risks concerning seniors during coronavirus pandemic. The thesis is structured into two parts – theoretical and practical. The first part introduces the term attitude, its structure, function, origin, and formation of attitudes. In the thesis there are also defined observed groups, whose attitudes will be compared – young generation z and the generation of their parents. Senior age and old age are described, too. For the purposes of this thesis, the pandemic of COVID-19 disease, which has significantly affected life worldwide in the last two years and has also significantly endangered the health and lives of the elderly population in particular is also clarified. The practical research part of the presented text monitors and evaluates possible demonstration of differences in attitudes toward risks concerning seniors during coronavirus crisis between the two above-mentioned generations using a questionnaire survey.

Keywords

Attitudes, generation Z, generation of parents of the generation Z, senior, old age, ageism, the COVID-19 disease, coronavirus pandemic

Obsah

Úvod.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1. Postoje	11
1.1 Definice postojů	11
1.2 Složky postoje	13
1.3 Funkce postojů	15
2. Charakteristika a popis sledovaných skupin	17
2.1. Definice generace	17
2.2. Generace Z	18
2.2.1. Vymezení, definice generace Z	18
2.2.2. Charakteristiky generace Z.....	19
2.3 Generace rodičů generace Z – generace R	20
2.4 Stáří, seniorský věk	21
2.4.1 Periodizace stáří	21
2.4.2 Změny doprovázející stáří	22
2.5 Ageismus	23
2.5.1 Definice ageismu	23
2.5.2 Zdroje a projevy ageismu	24
2.5.3 Ageismus „naruby“	25
3. Koronavirová pandemie – situační proměnná.....	26
3.1 Koronavirová pandemie v ČR.....	26
3.2 Popis viru SARS-CoV-2	26
3.3 Průběh onemocnění	27
3.4. Prevence šíření a nakažení se	27

PRAKTICKÁ ČÁST	29
4. Návrh a plán výzkumu	29
4.1. Cíl výzkumu	29
4.2. Výzkumný soubor – výběr respondentů.....	29
4.3. Hlavní výzkumná otázka	29
4.4. Realizace výzkumu.....	30
5. Metodologie získání dat	31
5.1 Metoda výzkumného šetření	31
5.2. Technika sběru dat.....	31
6. Analýza a interpretace získaných dat	33
6.1 Emotivní složka	33
6.2. Kognitivní složka	37
6.3. Konativní složka.....	40
7. Diskuze	45
8. Závěr.....	48
Seznam použité literatury	49
Internetové zdroje.....	50
Seznam příloh.....	52

Seznam grafů

Graf č. 1 - Obavy generace Z o seniory v době koronavirové pandemie.....	35
Graf č. 2 - Obavy generace R o seniory v době koronavirové pandemie.....	35
Graf č. 3 – Názor generace Z, zda koronavirová opatření komplikují běžný život seniorům více než ostatním.....	39
Graf č. 4 - Názor generace R, zda koronavirová opatření komplikují běžný život seniorům více než ostatním.....	39
Graf č. 5 – Participace generace Z v rámci podpory seniorů v období koronavirové krize.....	40
Graf č. 6 - Participace generace R v rámci podpory seniorů v období koronavirové krize.....	41
Graf č. 7 – Zvýšila pandemická situace iniciativu a pozornost generace Z vůči seniorům?.....	43
Graf č. 8 - Zvýšila pandemická situace iniciativu a pozornost generace R vůči seniorům?.....	43

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 - 5 nejfrekventovaněji uváděných pocitů, citových prožitků generací Z v souvislosti s koronavirovou pandemií	33
Tabulka č. 2 - 5 nejfrekventovaněji uváděných pocitů, citových prožitků generací R v souvislosti s koronavirovou pandemií	34
Tabulka č. 3 -5 nejfrekventovaněji jmenovaných důvodů generace Z.....	37
Tabulka č. 4 – 5 nejfrekventovaněji jmenovaných důvodů generace R	37
Tabulka č. 5 - 5 nejfrekventovanějších způsobů podpory a pomoci seniorům generací Z..	41
Tabulka č. 6 - 5 nejfrekventovanějších způsobů podpory a pomoci seniorům generací R .	42

Seznam obrázků

Obr. č. 1 – Vnitřní skladba postoje.....	14
--	----

Seznam zkratk

- Generace R – generace rodičů generace Z
- WHO – Světová zdravotnická organizace
- VŠ - Vysoká škola / vysokoškolské studium
- SŠ – Střední škola / středoškolské studium

Úvod

V posledních dvou desetiletích ve společnosti výrazněji dominuje kult mládí, kult fyzické krásy. V praxi nebo běžném životě se častěji setkáváme s ignorujícími až negativními postoji, projevy neúcty vůči seniorům, určitou stereotypií v chování ostatních vůči seniorské populaci. Jednoznačně se tak v české společnosti projevuje a do života promítá ageismus, ageistické chování (tento pojem se obvykle nepřekládá, ekvivalentem je soubor předsudků vůči stáří; odmítavý postoj ke stárnutí; zkreslené představy, přesvědčení a projevy vůči seniorské generaci). S diskriminací pro věk, ageismem, se v současné naší společnosti nejvíce potýkají právě starší osoby.

Cílem práce bylo zjistit, zda existují rozdíly v postojích, v náhledu dvou odlišných „generací“ na ohrožení seniorů v současné mimořádné situaci - tzv. „koronavirové krizi“, či zda jsou tyto postoje stejné u obou sledovaných generací. Pravděpodobně lze předpokládat, že i za této mimořádné situace nedošlo k výraznějším postojovým změnám a nadále přetrvává spíše negativní, přezíravý či inertní postoj mladší generace z k seniorské populaci. Již v době před pandemií kovidu byl v naší společnosti často mladými lidmi verbalizován nezáměr o život a problémy seniorské generace, patrně byly spíše vzrůstající negativní postojové tendence a hodnocení této věkové skupiny, a to na rozdíl od populace jejich rodičů, kteří mají již více životních a sociálních zkušeností a jejich názory, postoje jsou vůči seniorům obecně příznivější (Žumárová, 2011).

Lze konstatovat, že společnost v době koronavirové pandemie poměrně razantně, masově a konzistentně od počátku informovala o skutečnosti, že v rámci dané pandemie je populace seniorů značně ohrožena onemocněním covid-19 (neboť pandemie neustupovala, probíhala ve vlnách a fatálně končilo toto onemocnění zejména u seniorů). Byl patrný zvýšený masmediální tlak na aktivizaci společnosti v pomoci starším osobám v nejrůznějších podobách. Z průběhu a okolností pandemie poměrně rychle vyplynula potřeba, ale i nutnost průběžného zapojování mladé generace, jako dobrovolníků, do řady činností spojených se seniory (ať již v rámci ošetrovatelské, pečovatelské činnosti, obstarávání nákupů, pomoci při distribuci a rozvozu ochranných a desinfekčních prostředků, tak i v rámci pomoci na krizových, pomocných kovidových telefonních linkách).

Pandemie v současnosti proběhla již ve třetí vlně a onemocnění v několika mutacích nadále v populaci přetrvává. Obecně změnilo a mění všem generacím v řadě ohledů život a ve svých důsledcích nepochybně ovlivňuje i některé jejich dosavadní představy, názory, postoje a chování. Rychlost, rozsáhlost a závažnost koronavirové pandemie má za následek například nutnost větších změn v životních a pracovních zvyklostech a režimech. Přinesla dále – mimo jiné i omezení volného pohybu, vybraných aktivit, koníčků, omezení společenských styků. Důsledky střetu s tímto onemocněním jsou pak mimo jiné, výskyt silnějších emocionálních zážitků, omezení sociálních kontaktů v rodinách i širším prostředí, strach z onemocnění své osoby či nakažení svých blízkých, frustrace ze zákazu návštěv nemocných ve zdravotnických zařízeních, smrt blízké osoby, úmrtí vyššího počtu osob, zejména seniorů v době pandemie.

V souvislosti s výše uvedenými okolnostmi si práce klade za cíl prokázat, zda existují rozdíly postojů, náhledu generace Z oproti generaci jejich rodičů na ohrožení seniorské populace v době probíhající „koronavirové krize“.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Postoje

V následujícím textu jsou uvedeny základní charakteristiky, definice, složky a funkce pojmu postoj vzhledem k zaměření bakalářské práce. Tento psychosociální fenomén byl a je definován, zkoumán, analyzován celou řadou zahraničních i českých odborníků, nejčastěji v rámci sociální psychologie, intenzivněji od počátku 20. století (známými a nejčastěji citovanými českými autory zabývajícími se tímto fenoménem jsou například psycholog Milan Nakonečný nebo psycholožka Marie Vágnerová. Ze zahraničních autorů to jsou například původci tohoto pojmu sociologové W.J Thomas a F. Znaniecki, M. Fishbein a I. Ajzen nebo psycholožka N. Hayesová). Vznikly tak řady definic a přístupů v rámci přesného vymezení pojmu postoj, popisu jeho struktury, funkce a formování.

Postoje jsou nedílnou součástí našich životů a jsou významným pomocníkem v životní orientaci člověka. Jsou příčinou našeho jednání a určité, často stejné, reakce na konkrétní situace či objekty, čímž je nám pomáhají hodnotit.

Postoje jsou relativně stabilní, trvalé a postupně se utváří v průběhu života. Na druhou stranu jsou ovlivnitelné a utvářené zprostředkovaně (sociálním učením, rodinnou výchovou, osobní zkušeností a dalšími faktory). Člověk je během svého života nositelem mnoha postojů, a právě jejich utváření nám, mimo jiné, napomáhá připojit se, přičlenit se k sociálním skupinám.

1.1 Definice postojů

Tématem a definováním pojmu postoj se zabývá celá řada autorů. K jejich prvotnímu vývoji a utváření došlo na počátku 20. století, kdy se postoj stal stěžejním pojmem v sociologii a psychologii, zejména pak v psychologii sociální, díky práci o polském rolníkovi v Evropě a v Americe, jejímiž autory jsou W. J. Thomas a F. Znaniecki. Stručně bychom jejich pojetí postoje mohli vyjádřit jako vztah k nějaké hodnotě, způsob nějakého hodnocení. Vyjadřujeme-li tedy nějaký postoj k určitému objektu, jímž může být cokoli, znamená to, že tento objekt hodnotíme (Nakonečný, 2009).

Autorem první ucelené teoretické studie o postojích, jejich struktuře a funkci v životě člověka byl G. W. Allport. Uvádí, že „postoj je mentální a nervový stav pohotovosti, organizovaný zkušeností a vyvíjející usměrňující či také dynamický vliv na reakce jedince, na všechny předměty a situace, se kterými je spojen.“ Postoj v jeho pojetí pak znamená pohotovost zaujmout za určitých podmínek určitý vztah ke skutečnosti, s určitým směrem a intenzitou. Chápe ho jako určitou dispozici ke způsobu jednání (Sociologická encyklopedie, 2018).

Dle Nakonečného, který mimo jiné vycházel z původní definice W. J. Thomase a F. Znanieckeho, mít vůči něčemu postoj znamená zaujmout vzhledem k nějakému objektu, jímž může být cokoli (věc, událost, idea, bytost a podobně), hodnotící stanovisko (Nakonečný, 2009).

V psychologickém slovníku je postoj definován jako „sklon ustáleným způsobem reagovat na předměty, osoby, situace a na sebe sama“ (Hartl, Hartlová, 2000).

Často citované a akceptované jsou v současnosti i definice autorek N. Hayesové, která definuje postoj jako relativně stabilní, naučenou dispozici jedince chovat se určitým způsobem k nějakému objektu (Hayesová, 2003) a Vágnerové, charakterizující postoje jako získané, přetrvávající dispozice k určitému hodnocení a z toho vyplývajícím specifickému způsobu chování v různých situacích, resp. ve vztahu k nějakým objektům (Vágnerová, 2004).

Za zmínku stojí i definice M. Fishbeina a I. Ajzena, kteří definovali postoje jako „naučené predispozice k celkově příznivé či nepříznivé reakci na daný objekt, osobu či událost“. Tato definice klade důraz na tři aspekty postojů: že jsou naučené, konzistentní a týkají se pozitivního nebo negativního reagování na podněty (Mikuláščík, 2010). Mikuláščík také dodává, že v situacích, které se opakují máme tendenci jednat podle určitého stereotypu. Jinými slovy máme naučené jisté způsoby jednání a reakce na určité situace, se kterými se v životě setkáváme opakovaně.

Reakce v rámci postojů v sobě nesou hodnotící informaci, která vyjadřuje vztah k danému objektu, a to buďto pozitivní (upřednostňování) nebo negativní (odmítání), postoj tedy není neutrální. Umožňuje nám objekty posuzovat jako žádoucí či nežádoucí, dobré nebo špatné (Nakonečný, 1998). Obecně lze postoje definovat jako hodnotící vztahy.

Afektivní a kognitivní složky pak mají výrazný vliv na chování. Teoretické definice se často shodují, že postoje jsou hodnotící, do značné míry je ovlivňuje afektivní složka a jsou emočně zbarvené.

1.2 Složky postoje

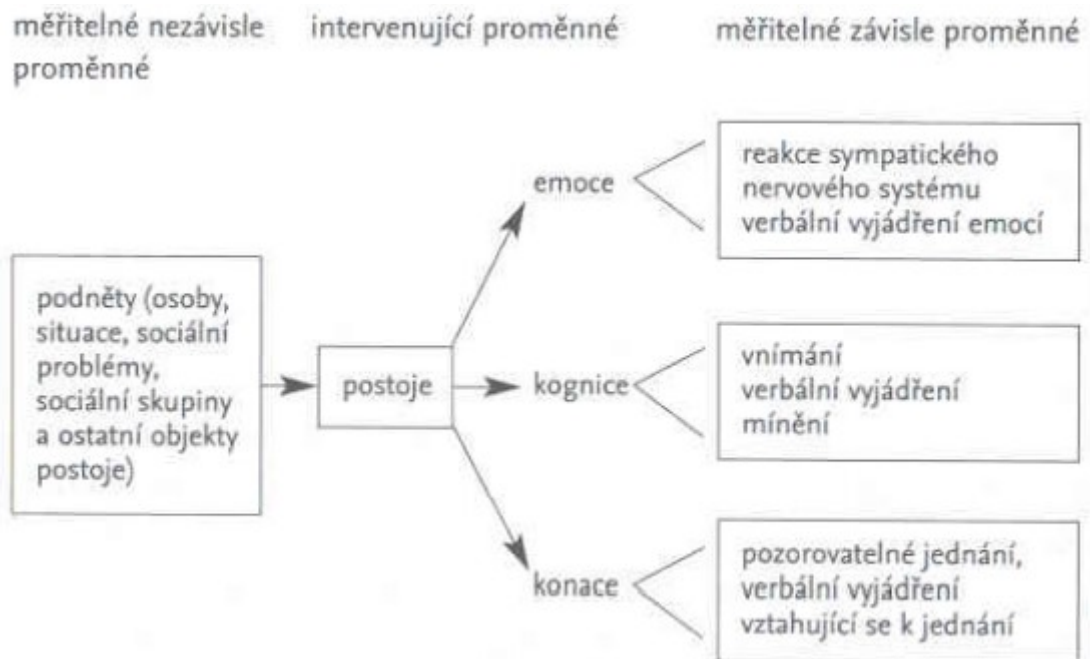
S přesným definováním pojmu postoj úzce souvisí i vymezení jeho vnitřní skladby. Nejvíce odborných prací se opírá o tzv. trojdimenzionální neboli tříložkový model postojů, ze kterého vycházím i v této práci. Postoje jsou v tomto případě chápány komplexně, kdy každý postoj obsahuje tři základní komponenty – kognitivní, emocionální a konativní. Většinou jsou tyto tři složky vyvážené, někdy z nich však jedna může dominovat. Různé definice postojů se pak mohou lišit dle toho, kterou složku zdůrazňují.

- Kognitivní (poznávací) – zahrnuje to, co o objektu postoje víme, co si o něm myslíme a jak ho chápeme. Je to názor jedince na tento objekt či situaci.
- Emocionální (afektivní, citová) – zahrnuje emoce, které v nás objekt vyvolává neboli co k objektu cítíme. Tento prožitek může být příjemný či nepříjemný a dle toho můžeme rozlišit postoj pozitivní či negativní, který může mít různou intenzitu. Právě afektivní složka postoje má velký vliv na naše rozumové hodnocení (Vágnerová, 2005).
- Konativní (behaviorální) – vyjadřuje naši připravenost jednat neboli snahu chovat se vůči objektu postoje určitým způsobem (Výrost, Slaměník, 2008).

Nakonečný zdůrazňuje, že právě emocionální složka postoje hraje zásadní roli v určení síly postoje, neboť mu propůjčuje subjektivní význam. To může vést k tomu, že emočně silně akcentované postoje, zejména předsudky, mohou být zcela iracionální a mohou být provázeny falešnými informacemi (Nakonečný, 2009).

Autoři jedné z teorií postoje M. J. Rosenberg a C. I. Hovland, vyjádřili jeho vnitřní skladbu schématem, které je uvedeno na Obr. 1 (viz. str. 14). Postoj je zde chápán jako konstrukt, jeho komponenty jako hypotetické konstrukty odvozené z pojetí postoje (postoj je chápán jako „predispozice odpovídat na určitou třídu stimulů určitou třídou odpovědí“) a jeho pozorovatelných projevů (Nakonečný, 2009).

Obr. č. 1 - Vnitřní skladba postoje

Zdroj: Nakonečný – Úvod do psychologie

Pro úplnost je třeba uvést, že se v odborných pramenech můžeme setkat i s dvousložkovým nebo dokonce i s jednosložkovým modelem postojů. Dvousložkový model se vyznačuje tím, že se opírá pouze o komponentu kognitivní a emocionální, jednosložkový model pak obsahuje pouze jednu složku a tou je složka emocionální.

1.3 Funkce postojů

K jedním z nejčastěji užívaným rozlišení funkcí postojů patří rozdělení podle D. Katze (1960), který je dělí na 4 druhy (Nakonečný, 2009).

- Instrumentální, adjustační nebo utilitární – jedná se o utváření si pozitivních či negativních postojů, tedy postoje fungují jako nástroj k dosažení odměny nebo vyhnutí se trestům či sankcím. Jinými slovy si pozitivní postoje utváříme na základě očekávání nějaké odměny a negativní na základě očekávání možného trestu.
- Ego-defenzivní – jedná se o sebeobrannou funkci, kdy postoje mohou sloužit jako ochrana integrity naší osobnosti. Slouží k potlačení našich negativních vlastností, kterých jsme si vědomi (například nedostatek odvahy či sebedůvěry) či nás chrání před hrozbami a pomáhá nám zvládat konflikty. Některé postoje chrání jedince i před rozpoznáním vlastních pocitů, které by tento obraz ohrožovaly - neosobní vztah k vlastním prarodičům se může projevit, může mít za následek celkovou nedůvěru k seniorské populaci.
- Hodnotově expresivní – jedná se o funkci, která nám pomáhá se seberealizací, sebepojetím, sebezačleněním a sociálním přizpůsobením (např. vykazovat známky ageismu může jedinci pomoci oprostít se od stěžejních společenských poměrů a začlenit se do své sociální skupiny).
- Kognitivní – každý člověk má tendenci dávat svému životu řád, tedy uspořádat své poznatky o světě do kategorií. Tato funkce nám napomáhá spojovat naše poznatky, zpracovávat neustále přicházející informace do systému hodnot, zjednodušuje naše poznání a dává tak význam světu kolem nás.

Výše uvedené rozdělení funkcí postojů je založeno na existenci subjektivního významu postojů pro jedince. Nakonečný v tomto případě hovoří o postojích tzv. „centrálních“, které vyjadřují vztahy k pro nás významným hodnotám a objektům (například lásku ke své rodině či bližnímu svému). Jako určitý protiklad pak uvádí i existenci postojů tzv. „periferních“, které se týkají vztahů k pro nás méně významným objektům (například náš názor na zahraniční politiku afrických států) (Nakonečný, 2009).

Pro úplnost uvádíme, že většina dostupných literárních pramenů obsahuje velmi podobné rozdělení funkcí postojů případně podrobněji rozebírá výše citované funkce dle D. Katze. Některé zdroje analyzují a předkládají poměrně rozsáhlý výčet funkcí postojů. Vágnerová uvádí, že postoje především slouží ke snadnější orientaci ve světě, dodávají jistoty v řešení řady různých problémů, mnohé z nich slouží k regulaci chování, činí lidské jednání srozumitelnějším a předvídatelnějším a mohou mít i funkci ochranou, kdy slouží jako obrana před nepříjemnými pocity, nejistotou či ztrátou sebeúcty (Vágnerová, 2005).

Závěrem této kapitoly je na místě připomenout, že u postojů lze verifikovat i jejich směr, intenzitu, mohou být schematicky klasifikovány jako kladné a záporné. Postoje nejsou neměnné, v průběhu života jsou některé postoje stabilní, jiné se různým způsobem mohou formovat a měnit. Na změnách postoje u člověka se významně podílí informace (množství a obsah, důvěryhodnost, formální stránka), kdo a jak je podává (např. sdělovací prostředky, blízká osoba, důvěryhodnost zdroje, umění přesvědčit druhé). V neposlední řadě pak záleží na zájmu a osobní zainteresovanosti člověka, který je příjemcem. Jako velmi účinná korektivní, nápravná zkušenost, podílející se na zformování, změně postoje, je výrazný prožitek, nová životní zkušenost, psychický otřes.

2. Charakteristika a popis sledovaných skupin

Výběr sledovaných skupin (generace Z, generace jejich rodičů) v naší práci vycházel z reality určitých společenských jevů, které vykazují ve svém důsledku tendence k preferenci mládí. Tyto skupiny, zejména pak generace Z, je zaměřena především na aktuální výkon a na rychlý rozvoj, což může mít za následek eliminaci, odsunutí zájmů starší generace na okraj (z jejich pohledu je stáří drahé, ekonomicky se nevyplatí, je z materiálního hlediska brzdou apod.). Zároveň ke stáří ztrácí úctu, respekt, toleranci a velmi často tak dochází v rodinách k mezigeneračním nedorozuměním a konfliktům. Rovněž současné rodinné uspořádání, rodinný model se seniory často nepočítá. Obecně postoje mladé generace k seniorům a ke stáří vyjadřují v posledních desetiletích poněkud častěji malý zájem o tuto seniorní věkovou skupinu, až despekt.

Nepřímo sledovanou (nedotazovanou), ale pro naši práci rovněž významnou skupinou, jsou pak i senioři, tj. generace dědečků a babiček. Jinými slovy se jedná o rodiče rodičů generace Z. Pozornost jim bude věnována v kapitole „Stáří, seniorský věk“, kde bude rovněž uveden jejich popis a definice.

2.1. Definice generace

Tradičně byl tento pojem definován z hlediska biologického jako „průměrný časový úsek mezi narozením rodičů a narozením jejich potomků“. Po tisíciletí vymezovala tato definice generaci jako úsek dlouhý 20-25 let. Autor Mark McCrindle však dnes tuto definici považuje za irelevantní a nepoužitelnou pro dnešní a nově přichozí generace, a to ze dvou důvodů: z jedné strany se mu jeví rozpětí 20-25 let jako příliš dlouhý úsek pro jednu generaci, z druhé strany jako příliš krátký. Prvním z důvodů je, že vývoj společnosti akceleruje a na období 20-25 let nelze pohlížet jako na statické. Během této doby se společenské podmínky několikrát promění (prudký rozvoj nových technologií, množství studijních a pracovních příležitostí, rychlé změny sociálních hodnot apod.). To znamená, že kohorta v rozpětí jedné generace není homogenní. Druhým důvodem je, že v současnosti mají ženy své první dítě v pozdějším věku, než tomu bylo dříve, a to s posunem až více než o deset let. Časové rozpětí mezi jednotlivými generacemi se tudíž prodlužuje. Právě z těchto důvodů se v dnešní době častěji setkáme se sociologickým vymezením tohoto pojmu. Ten generaci definuje jako „skupinu lidí narozenou během

stejného časového úseku, sdílející srovnatelnou věkovou skupinu a životní fázi, a kteří byli formováni konkrétními událostmi, trendy a vývojem“ (McCrindle, 2014).

Definice generace dle sociologického slovníku je velmi podobná: generace je považována za velkou, soc. diferencovanou skupinu osob, které jsou spojené dobově podmíněným stylem myšlení a jednání, prožívající podstatná období své socializace ve shodných historických a kulturních podmínkách. v přeneseném slova smyslu označuje pojem generace i myšlenkové proudy, ideje, tech. výrobky na stejné úrovni řešení, vycházející ze shodných předpokladů (Petrušek, 1996).

Na základě výše uvedených definic je třeba podotknout, že možností, jak generace dělit je tedy potenciálně mnoho, neboť hledisek, podle kterých můžeme generace rozlišit lze užít desítky.

Když nyní máme definovaný samotný pojem generace, můžeme se věnovat popisu generace Z.

2.2. Generace Z

Generace Z je pojmenování pro generaci, která nastoupila po tzv. generaci Y neboli generaci mileniálů. Je tedy zřejmé, že jako každá nově přichodící generace, navazuje i tato svým počátkem na konec generace předchozí, či se s ní překrývá. Přesná datace rozsahu let narození této generace však není zcela jednoznačně vymezena a může se lišit v závislosti na autorově publikaci, výzkumu či konkrétním vymezení generace jí předcházející.

2.2.1. Vymezení, definice generace Z

Popis, definice i název „generace Z“ pochází z americké teorie generací (Strauss-Howe generational theory) spisovatelů Williama Strausse a Neila Howea. Tento název byl přejat a je v České republice běžně užíván jak v mluvené, tak i písemné formě. Popis této generace u nás, je směsí pohledů na generace v USA a v Evropě a sami tvůrci teorie připouštějí, že vývoj, na jehož základě byla teorie vytvořena, má podobné tendence jak v Evropě, tak v USA. Důsledkem je obrovský americký vliv na západní Evropu a Českou republiku (Berg, 2020).

Jak již bylo zmíněno, přesné věkové definování generace Z se může v závislosti na autorově definici či jeho výzkumu lehce lišit. McCrindle ve své publikaci uvádí, že příslušníci generace Z jsou lidé narození mezi léty 1995-2009 (McCrindle, 2014). Jiní

autoři uvádí rozpětí let narození generace Z mezi léty 1993-2012 (White, 2017) nebo 1993-2005 (Turner, 2015). v odborných pramenech se pak frekventovaně tato generace definuje jako kohorta osob narozená mezi léty 1995-2012. Pro úplnost je třeba podotknout, že některé publikace, výzkumy a články dokonce horní hranici data narození příslušníků této generace neuvádí a nechávají ji otevřenou. Jednou z příčin tohoto jevu může být skutečnost, že doposud nebylo provedeno dostatek výzkumů pro nástup nové generace po generaci Z tzv. generaci Alpha.

Pro účely dotazníkového šetření této bakalářské práce byl interval pro kohortu generace Z zvolen širší s rokem narození 1995-2005.

Příslušnost ke konkrétní generaci není však dáno pouze stejnými nebo podobnými roky narození, ale také třeba shodou životních zkušeností, politickým, ekonomickým a sociálním děním, kulturou, životními šancemi apod. v České republice byla generace Z mimo jiné formována událostmi jako byly například teroristické útoky v New Yorku z roku 2001, vstup České republiky do Evropské unie v roce 2004, celosvětová finanční krize (2008), vyhlášení samozvaného Islámského státu (2013), vlna migrací (2014), Brexit (2016) (Bejtkovský, 2016).

2.2.2. Charakteristiky generace Z

I přes to, že jsou v přesném nástupu této generace určité rozpory, obecně se autoři shodují, že typickým a nejvýznamnějším prvkem spojujícím příslušníky této generace je volný přístup k internetu, jeho pravidelné používání a stejně tak i používání průlomových technologií moderní doby (Cooper, 2020). Jedná se o nejvíce technologicky a globálně propojenou generaci, neboť s novými technologiemi a snadným přístupem k nim tato generace vyrůstala a bezproblémově je tak integrovala do téměř všech oblastí svého života. Právě věk, ve kterém technologie začneme používat determinuje, jak velkou součástí našeho života se do budoucna stanou (McCrindle, 2014). Alternativně se tato generace nazývá generací „internetovou“.

S každodenním používáním moderních technologií souvisí i preference příslušníků této generace. Namísto čtení odborné literatury tak například dávají přednost shlédnutí videa, které dané téma shrnuje. Stále více mladí komunikují skrze zprávy, často pomocí obrázků a zkratk, namísto psaní celého textu. Od ostatních generací se také liší lepší schopností tzv. multitaskingu neboli schopností jedince zvládat více věcí najednou.

Generace Z vyrůstá v rychle se měnících dobách, ale na rozdíl od generací ostatních se tato generace umí rychle přizpůsobovat.

Nejstarší členové této generace se nyní nachází ve věku, kdy začínají ovlivňovat pracovní trh. Obecně se tato generace jeví jako odvážná. Její příslušníci jsou nebojácní, snaživí, vysoce aktivní, nebojí se například zapojovat do nových projektů ve firmách či se nebojí různých inovací. Mají však rádi svobodu a flexibilitu (rádi si zachovávají svou svobodu...). Mimo jiné, právě znalost technologií jim otevírá mnoho možností na pracovním trhu.

Na druhé straně jsou příslušníci této generace mnohem lépe a jednodušeji náchylní k tomu být zmanipulováni, ovlivněni a řízeni, protože k poznání přistupují mnohem povrchněji. Nejstarší příslušníci této generace se již postupně začínají zapojovat na pracovním trhu a ovlivňují ho. Práce je pro ně však menší hodnotou nežli volnost a dostatek volného času.

Díky každodennímu používání technologií se však příslušníci této generace často ocitají v uzavřené sociální bublině tvořící převážně jejich vrstevníky, právě kterými jsou primárně formováni. Sdílejí s nimi své názory a také pochopení k nejnovějším technologickým průlomům. Dochází tak často k mezigeneračním střetům a vzniků předsudků vůči ostatním generacím, a to převážně vůči seniorům, z důvodu mezigeneračního nepochopení. Mladí se tak vzdalují svým příbuzným a prarodičům, a právě z tohoto důvodu očekáváme mezi oběma generacemi rozdílné postoje vůči seniorům.

2.3 Generace rodičů generace Z – generace R

Pro účely předkládané práce definujeme druhou generaci, a to jako generaci rodičů výše zmiňované generace Z. Pro účely této práce jsme zavedli pracovní název „generace R“ (námi oslovení respondenti s datem narození mezi léty 1961-1981). Příznačnou charakteristikou této skupiny je tendence hledat rovnováhu mezi svým pracovním a osobním životem. Obecně se u této generace většinou nachází úcta a respekt ke stáří.

2.4 Stáří, seniorský věk

Třetí a také poslední skupinou, kterou je potřeba si definovat, je skupina seniorů. Neboť přesné ohraničení pojmu senior souvisí s konceptem stáří, zaměřila jsem tuto kapitolu právě na vymezení stáří.

Stáří je poslední etapou života a přirozenou součástí vývoje jedince. Bývá považováno za období zrání, uplatnění nabytých životních zkušeností a završení osobního vývoje. Definic stárnutí a stáří existuje celá řada a uvádějí je mnozí autoři. Upozorňují na univerzalitu procesu a současně na velké individuální rozdíly mezi konkrétními jedinci (Ondrušová, 2019).

2.4.1 Periodizace stáří

Zpravidla jsou senioři současnou společností vymezováni po dosažení 65 let věku. Vzhledem k současnému trendu prodlužování lidského věku je pak seniorské období některými autory ještě podrobněji děleno minimálně na tři skupiny a to od 65 let věku (mladí senioři), 75 let věku (staří senioři) a od 85 let (velmi staří senioři) (Kalvach, 2004).

Dělení stáří, jeho periodizace dle světové zdravotnické organizace (WHO), která v šedesátých letech minulého století přijala patnáctiletou periodizaci lidského života, je následující: 60-74 let – rané neboli počínající stáří (v tomto období se nachází i tzv. počátek stáří 65 let), dále perioda věku 75-89 let – pokročilý věk neboli vlastní stáří (osoby pokročilého, vysokého věku) a poslední, třetí etapa 90 a více let – vysoký věk, období dlouhověkosti (Ondrušová, 2019).

Vágnerová uvádí členění seniorského věku na období ranného stáří 60-75 let a období pravého stáří, tj. věk 75 let a více (Vágnerová, 2007).

Stáří však můžeme dělit nejen podle přesného věku, ale i z různých hledisek. Mluvíme pak o stáří kalendářním, biologickém a sociálním.

- Kalendářní (chronologické) stáří je jednoznačně vymežitelné. Zjednodušeně řečeno se jedná o údaj, jak je člověk starý (Stuart-Hamilton, 1999). Nevypovídá však nic o životním stavu konkrétního jedince. Jedná se o administrativní nástroj často využívaný v demografii a ke statistickým účelům (Ondrušová, 2019). Hranicí kalendářního stáří bývá v současné době považován 65 rok života.

- Biologické stáří vypovídá o celkovém stavu organismu. Znamená to tedy, že osoby se stejným kalendářním věkem se mohou lišit z hlediska věku biologického.
- Sociální stáří se vztahuje ke společenskému očekávání chování přiměřeného určitému biologickému věku (Stuart-Hamilton, 1999). Je tedy charakterizováno rolí, jakou člověk ve společnosti zastupuje. Za počátek sociálního stáří je obvykle považován vznik nároku na starobní důchod (Kalvach, 2004).

2.4.2 Změny doprovázející stáří

Pro seniorský věk je charakteristická řada významných životních změn, které se odehrávají ve všech rovinách – fyzické, psychické a sociální. Typická je mnohočetnost a rozmanitost projevů stáří.

Fyzické změny představují biologické stárnutí organismu. Jedná se především o degenerativní, morfologické a s tím i spojené funkční změny, které lze pozorovat ve všech tkáních a buňkách (příkladem je zpomalení látkové výměny, změny v endokrinní soustavě). Obvyklé jsou vnější tělesné změny spojené s úbytkem vody v organismu, atrofii a snížením elasticity tkání. Dochází ke zpomalení motorických schopností, k poklesu staticko-dynamických sil a funkčnosti orgánů, změnám metabolismu a imunitních mechanismů. Celkově se tedy snižuje schopnost adaptace organismu na zátěž (Ondrušová, 2019). Z hlediska zaměření této práce je na místě zdůraznit sníženou odolnost vůči infekcím, tj. infekčním onemocněním v tomto věku.

Úbytek, zpomalení a změny jsou patrné rovněž u vybraných psychických činností a kognitivních funkcí (paměti, vstřípivosti, aj.), dále u smyslového vnímání (především zrak, sluch). Projevem psychických změn je v neposlední řadě i emoční labilita, sugestibilita. V některých případech se objevují, resp. demonstrují znaky tzv. onemocnění seniorského věku (například demence, Alzheimerovy choroby a dalších).

Ve stáří dochází rovněž k mnoha sociálním změnám, které primárně vychází ze vztahů stárnoucího jedince ke svým blízkým a celkové společnosti. Jedná se tedy o jeho postoje k okolí, začlenění se do sociálních sítí a míru a ochotu participace na různých aktivitách (Ondrušová, 2019). Mezi konkrétní příklady sociálních změn můžeme řadit: odchod do důchodu, ztrátu statusu plnohodnotně pracujícího člověka, změnu ekonomického statusu a sociálního postavení, změny stylu života v závislosti na

zhoršujících se tělesných a psychických funkcí (v krajních případech až nesoběstačnost, což má za následek závislost na pomoci ostatních s čímž souvisí i změny v sociálních kontaktech, někdy vedoucích až k sociální osamělosti).

Procesy stárnutí – demonstrace řady biologických, respektive anatomických, fyziologických a psychologických změn, neprobíhají kontinuálně a u všech jedinců stejně. Stárnutí je podle většiny autorů proces multifaktorový, tedy do značné míry ovlivnitelný. Je zde závislost zejména na genetických dispozicích a dalších faktorech; příkladem jsou především fyzická aktivita, dodržování zdravého způsobu života, duševní pohoda, mentální cvičení aj. v současnosti lze – spolu s prodloužením lidského věku, monitorovat nástup a důsledky tělesných i psychických změn patřících k seniorskému věku jako pozvolnější (intervenujícími významnými proměnnými je úroveň a možnosti současné zdravotní péče, četnější možnosti řady aktivit v seniorském věku atd.).

2.5 Ageismus

S prodlužující se délkou života prostupuje i do naší společnosti ageismus. Toto téma je často tabuizované, ale jeho přítomnosti si je vědom každý z nás. Přetrvávají představy a předsudky o tom, že staří lidé jsou pomalí, nesamostatní, nevýkonní, senilní, nemocní, egocentričtí, divní, často nesnášenliví, kritizují, stále jich přibývá. Během koronavirové krize, kdy je pozornost primárně zaměřena na osoby staršího věku, předpokládáme prohloubení ageismu ve společnosti. Ageismus však nemusí být vždy zaměřen proti stáří. V dnešní době se můžeme setkat i se svrchovaným pohledem starších generací (generace R) na dnešní mládež. Tento pohled mohl být prohlouben probíhající koronavirovou pandemií. Z těchto důvodů ageismus považujeme za další faktor, který mohl přispět ke změnám aktuálních postojů námi sledovaných skupin k seniorům.

2.5.1 Definice ageismu

Poprvé se s pojmem ageismus můžeme setkat v článku amerického psychiatra Roberta Butlera z roku 1969, který jako první hovořil o diskriminaci na základě věku. Toto slovo nemá český ekvivalent a je odvozeno od anglického slova „age“, které bychom mohli přeložit jako věk, stáří. Ageismus bychom tedy mohli přeložit jako společenský předsudek vůči stáří (Tošnerová, 2002).

Záhy na to však začala vznikat řada nových, širěji pojatých a propracovanějších definic. Například jedním z autorů, vycházejícím z prvotní definice Roberta Butlera je Erdman B. Palmore, podle něhož je ageismus „jakýkoliv předsudek nebo diskriminace proti nebo ve prospěch věkové skupiny. Předsudky vůči věkové skupině jsou negativní stereotypy vůči této skupině nebo negativní postoje založené na stereotypu. Diskriminace vůči věkové skupině je nepatřičné, nemístné negativní zacházení se členy dané věkové skupiny“ (Palmore, 1999 in Vidovičová, 2005).

Dalším příkladem pojetí termínu ageismus je například definice podle encyklopedie Diderot, která uvádí: „Ageismus“ – věková diskriminace postihující především staré lidi, může vést k věkové segregaci, vyčlenění ze společnosti; je podporován ekonomicko-sociálními problémy a společenskými představami podceňujícími stáří (Diderot, 2002 in Tošnerová, 2002).

Dosud však nebyla přijata jednotná ani finální definice tohoto pojmu, neboť zachytit podstatu tohoto dynamického jevu je velmi obtížné. Vidovičová ve své práci uvádí, že příčinou tohoto problému může být jeho velká komplexita, která zasahuje do současné sociální vědy, politické, sociálně-politické a sociálně-psychologické praxe. Sama ve svém empirickém výzkumu z roku 2005 uvádí sociologickou definici tohoto pojmu s ohledem na problémy výše uvedených definic: ageismus je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu manifestovaná skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité generaci (Vidovičová, 2005).

Je nutné si uvědomit, že z výše předložených definic je zřejmé, že pojem ageismus může prostupovat všemi věkovými skupinami. Primárně je však tento termín spojován s diskriminací stáří. Z důvodu zaměření této bakalářské práce na rozdílné postoje k seniorům se přikláníme ke spojitosti ageismu s osobami staršího věku.

2.5.2 Zdroje a projevy ageismu

Z pohledu ageismu je stáří bráno jako období ztrát, celkového úpadku a zhoršené kvality života, kdy člověk už pouze a jen chátrá. Z toho vyplývají nejvýznamnější zdroje ageismu, mezi které patří (Ondrušová, 2019):

- Vystupňování demografické paniky – staří lidé jsou vnímáni jako ekonomické břemeno, přítěž společnosti
- Kult mládí – důraz na mládí, fyzickou krásu, na výkon a produktivitu
- Strach ze stárnutí a smrti
- Ztráta mezigenerační kontinuity a solidarity, nedostatečná výchova k úctě ke stáří

Ageismus se následně může projevovat v různých oblastech společenského života jako je například na pracovním trhu (nezaměstnanost osob vyššího věku), ve službách, na úřadech, v důchodovém systému, ve zdravotní a sociální péči či v médiích, kde bývají senioři často vytěsňováni až ignorováni či zesměšňováni nepatřičnými vtipy. Dalším a častým projevem ageismu je i nedůstojné oslovování starých lidí (Ondrušová, 2019).

2.5.3 Ageismus „naruby“

I přesto, že je pojem ageismus primárně spojován s diskriminací stáří, je z výše předložených definic, jak již bylo řečeno, zřejmé, že ageismus může prostupovat všemi věkovými skupinami. S tím souvisí i tzv. ageismus naruby, kdy se starší lidé chovají povýšeně či blahosklonně k lidem mladším (Hofmanová, 2019). Dochází k tomu z mnoha důvodů, někdy i nevědomě v domnění, že tím starší generace pomáhají mladším. Jedním z příkladů může být i životní zkušenost v politice, kdy starší, a tedy „zkušenější“ politici odmítají a nechťejí vidět mladé jako své vrstevníky.

Tento typ ageismu se zdá být u nás v poslední době prohlouben i probíhající koronavirovou epidemií. Po ekonomické stránce se starší v tuto chvíli mohou jevit jako sobečtí, zabezpečení jedinci, neboť z důvodu koronavirové krize dochází k masivnímu zdražování všech komodit a nemovitostí. Je možné, že si do budoucna nebudou moci mladí lidé dovolit koupit ani pronajmout svůj vlastní byt, čímž se stanou závislími na svých rodinách. Momentální situace se projevuje i ve školství. Absence současných studentů na prezenční výuce a její nahrazení online variantou může mít zásadní vliv na pohled společnosti na kvalitu jejich celkového vzdělání. Lze předpokládat pochyby starší generace vůči kvalitě vzdělání generace mladší. To se může projevit např. povýšeností starších a upřednostňováním jejich životních zkušeností a moudrosti. Sledování postojů starší generace vůči mladší však není předmětem této bakalářské práce. Pouze jsme tímto chtěli poukázat na ageismus prostupující všemi generacemi.

3. Koronavirová pandemie – situační proměnná

3.1 Koronavirová pandemie v ČR

Koronavirová pandemie je epidemií mimořádného rozsahu, kdy infekční onemocnění postihuje velké skupiny lidí na rozsáhlém území, v řadě zemí, na různých kontinentech, postupující značnou rychlostí (in:Velký lékařský slovník online, 2021). Celosvětovým tématem se šířící koronavirové onemocnění pomalu začalo stávat v prosinci roku 2019, kdy se také dostalo do povědomí široké veřejnosti. K prvním třem potvrzeným případům nákazy Covid-19 na území České republiky došlo 1. března 2020. V reakci na první potvrzené případy na našem území vláda přijala opatření, která měla zabránit rychlému šíření tohoto onemocnění. Pandemie v r. 2021 stále probíhá, v ČR na konci prvního pololetí skončila již třetí vlna. V současné době jsou známy ataky světové populace novými mutacemi původního viru SARS-CoV-2.

Uvedená pandemie se svým charakterem, průběhem a dopady stala faktorem, který se podílel a podílí na vytváření a změnách postojů populace. Několik vln probíhající pandemie je proměnnou, která v posledních dvou letech výrazně ovlivnila a doposud ovlivňuje celou společnost a přináší řadu změn – mimo jiné v představách, postojích, chování, jednání a celkově v dosavadních stereotypch.

3.2 Popis viru SARS-CoV-2

Onemocnění SARS-CoV-2, běžně v praxi nazýván Covid-19 (zkratka „coronavirus disease 2019“), je infekční onemocnění způsobené nově objeveným typem koronaviru. Jedná se o RNA vir, který je obecně původcem především respiračních onemocnění např. nemocí z nachlazení nebo infekci horních cest dýchacích, ale jeho jiné formy mohou způsobovat i vážnější onemocnění jako je SARS = Severe Acute Respiratory Syndrome, MERS = Middle East Respiratory Syndrome a dále i zmiňovaný Covid-19.

Kmeny koronavirů běžně byly a jsou detekovány u specifických druhů zvířat. Tyto druhy se staly tzv. hostitelem, mezihostitelem a rezervoárem těchto virů. V případě SARS-CoV-2 je v odborných pramenech zmiňován především netopýr a luskoun, v některých pramenech i cibetkové šelmy (Horáček, 2020). Je tedy možné, že tento koronavirus vznikl rekombinací vzájemně si podobného netopýřího koronaviru s koronavirem luskounů.

Pravděpodobný původ a rozšíření koronaviru je, prozatím spekulativně, spojováno s Čínou, konkrétně s oblastí Wu-chanu, kde byl tento virus poprvé identifikován. Doposud však probíhá řada odborných expertizních šetření o přesném původu tohoto viru.

3.3 Průběh onemocnění

Nebezpečnost tohoto onemocnění spočívá v jeho vysoké nakažlivosti. Praxe prokázala, že se virus rychle rozšiřuje v komunitách, kde dochází k setkávání, shromažďování většího počtu osob (mimo jiné ve zdravotnických zařízeních, domovech pro seniory, školských zařízeních).

Základním mechanismem přenosu je kapénkový přenos při sociálním kontaktu. Vstupní branou jsou především sliznice nosohltanu, hltanu a rovněž spojivky oka. Virus se rovněž dostává stejně tak do trávicího traktu.

Primárními projevy Covid-19 jsou především zvýšené teploty až horečky, respirační potíže jako je kašel nebo dušnost, bolesti svalů a velká celková únava. Známým projevem je pak ztráta čichu. Onemocnění probíhá od bezpříznakové formy po těžký průběh s typickým znakem dušnosti a výrazného postižením dýchacích cest, selhávání důležitých tělesných orgánů z důvodu nedostatečného transportu potřebných plynů do krve.

Prezentovaná a medializovaná data Ministerstva zdravotnictví a Českého statistického úřadu udávala v souvislosti s onemocněním Covid -19 ke konci prvního pololetí 2021 v ČR přibližně třicet tisíc úmrtí. Významný podíl tvořili osoby seniorního věku.

3.4. Prevence šíření a nakažení se

Před onemocněním Covid-19 je možné chránit nejen sebe, ale i své okolí, a to poctivým dodržováním preventivních opatření. Základní a nejsnazší prevencí je dodržování hygienických a sociálních opatření. Konkrétně se jedná o pravidelné používání dezinfekčních prostředků k dezinfekci rukou a často dotýkaných povrchů, vyhýbání se velkému shlukování lidí, udržování sociálního odstupu alespoň 1,5 metru, nošení ústních roušek nebo respirátorů, a to především v rizikových prostorech. K prevenci lze přispět i zdravou životosprávou a posilováním imunitního systému, například doplněním vitamínu D. Doporučené je i očkování proti sezonní chřipce či invazivním pneumokokovým onemocněním (Hygienická stanice hlavního města Prahy online, 2020).

Správná manipulace s rouškami a respirátory při jejich používání, skladování, čištění a likvidaci je zásadní pro zaručení jejich nejvyšší účinnosti, zdůrazňuje na svých oficiálních webových stránkách Světová zdravotnická organizace (2021).

PRAKTICKÁ ČÁST

4. Návrh a plán výzkumu

4.1. Cíl výzkumu

Předkládaná práce si klade za cíl prokázat a popsat případné rozdíly v postojích dvou rozdílných generací Z a R k ohrožení seniorské populace v době probíhající koronavirové pandemie.

4.2. Výzkumný soubor – výběr respondentů

Byl zvolen účelový, záměrný výběr respondentů, tedy výběr osob, které ve stanovených kritériích - v našem případě věku, odpovídali potřebám práce (zástupci mladé generace Z a generace jejich rodičů R). Příslušníci generace R byli v reálu rodiči námi dotazovaných respondentů generace Z. Výběr proběhl na základě dobrovolnosti.

V rámci etiky výzkumu byl dotazovaný soubor respondentů seznámen se zachováním anonymity a také byl informován o účelu práce, včetně možnosti seznámit se s výsledky výzkumu.

Výzkumu se celkem zúčastnilo dvacet osob, v počtu deseti respondentů ve skupině. Obě generace byly tedy zastoupeny rovnoměrně. Skupinu generace Z tvořilo 6 žen a 4 muži a skupinu generace R 5 žen a 5 mužů (počet mužů a žen byl v obou skupinách velmi obdobný). Mladší skupina respondentů (generace Z) zahrnovala věkový interval 15-26 let, generace jejich rodičů (generace R) pak věkovou kategorii 40-60 let.

Výzkumu se celkem zúčastnilo 10 (tj. 48%) respondentů s ukončeným VŠ vzděláním, 7 (33%) se SŠ vzděláním s maturitou, 1 (5%) se středním vzděláním bez maturity a 3 (14%) respondenti se základním vzděláním.

4.3. Hlavní výzkumná otázka

Hendl hlavní výzkumnou otázku charakterizuje jako tzv. ústřední otázku, kterou je zapotřebí zodpovědět, abychom dosáhli stanoveného cíle (Hendl, 2005).

Hlavní výzkumnou otázkou předkládané práce je zda „bude nalezen rozdíl v postojích dvou odlišných generací – generace Z a R, na ohrožení seniorů v době koronavirové krize“.

4.4. Realizace výzkumu

V roce 2020 byla realizována teoretická a rešeršní příprava, rámcové uspořádání teoretických poznatků a plán zamýšleného výzkumu, včetně metod sběru dat.

Ke konci roku 2020 byl uskutečněn orientační předvýzkum, zda bude za pandemické situace realizačně schůdné použití metody řízeného rozhovoru k zamýšlenému výzkumu. Původním záměrem, naší volbou byla metoda dialogu (tedy strukturovaného rozhovoru) mezi tazatelem a respondenty spolu s audiozáznamem. Rychlost pandemického šíření koronavirového onemocnění, vysoký nárůst pozitivních osob, frekventované změny karanténních opatření, omezení sdružování osob a částečné omezení volného pohybu pak byly výraznou situační proměnnou, která neumožnila využití původní zamýšlené metody.

Vzhledem k situaci na přelomu r. 2020 a počátku roku 2021 byla náhradně zvolena technika sběru dat pomocí dotazníku a dotazník byl v následujícím měsíci připravován. Z důvodu epidemické situace a navazujících opatření byla zvolena forma vyplnění dotazníku online, a to pomocí aplikace Google Forms. Sběr dat probíhal přibližně tři měsíce a byl ukončen na konci března 2021 stažením a následným vytištěním vyplněných dotazníků pro účely dalšího zpracování.

5. Metodologie získání dat

5.1 Metoda výzkumného šetření

V rámci předkládané práce byl využit kvalitativní výzkum.

5.2. Technika sběru dat

Jak bylo výše zmíněno, koronavirová pandemie neumožnila sběr dat k naší práci formou řízeného rozhovoru, neboť byla výrazně ovlivněna a omezena možnost sociálního kontaktu (v našem případě osobního kontaktu respondentů s tazatelem). Z uvedených důvodů byl namísto rozhovoru použit ke sběru dat dotazník s otevřenými otázkami aplikovaný online.

Dotazník měl dvě části – první část obsahovala jednotlivé položky, druhá pak tvořila anamnestickou část.

Respondentům bylo v první části dotazníku položeno celkem 6 otevřených otázek. Zvolená forma otevřených otázek respondentům umožnila použití širších odpovědí a zaznamenat více svých poznámek, myšlenek, poznatků k dané položce. Položky v této části dotazníku byly voleny tak, aby odpovídaly trojdimenzionálnímu modelu postoje: komponenty, resp. složky emocionální = citové, dále kognitivní = poznávací a konativní = behaviorální. Tedy zjednodušeně řečeno, jaké emoce v souvislosti s pandemií dotazovaní zažívají, jak o ohrožení seniorů přemýšlí a co v rámci svého chování a jednání pro podporu seniorů v období koronavirové krize dělají.

Znění položek:

1. Jaké pocity podle Vašeho názoru zažívají lidé v souvislosti s koronavirovou pandemií?
2. Obáváte se v době koronavirové pandemie o seniory?
3. Z jakých důvodů lze považovat seniory v souvislosti s koronavirovou pandemií za ohroženou skupinu?
4. Myslíte si, že koronavirová opatření komplikují seniorům běžný život více než ostatním?
5. Jakým způsobem se zapojujete v rámci podpory seniorů v období koronavirové krize?

6. Zvýšila pandemická situace Vaši iniciativu a pozornost vůči seniorům?

Druhá část dotazníku sloužila pro získání základních anamnestických dat (pohlaví, rok narození, nejvyšší ukončené vzdělání, bydliště). Jako doplňkové byly užity dvě položky. Jedna týkající se osobní zkušenosti s onemocněním covid-19 a druhá týkající se existence seniora, ke kterému váže respondenta blízký osobní vztah.

6. Analýza a interpretace získaných dat

Jak již bylo uvedeno v kapitole o výzkumném souboru, celkově byly analyzovány výsledky z dvaceti doručených dotazníků. Návratnost byla, bohužel, o mnoho nižší, než jsme předpokládali (viz. diskuze). Vzhledem k tomuto celkovému počtu nebylo možné uskutečnit podrobnější, hlubší statistické zpracování a výsledky jsou tak prezentovány v absolutních počtech, procentuálním vyjádření a slovním popisem.

6.1 Emotivní složka

Položka č. 1: Jaké pocity podle Vašeho názoru zažívají lidé v souvislosti s koronavirovou pandemií?

Položka byla respondenty poměrně bohatě zodpovězena, respondenti vyjadřovali poměrně širokou škálu (vyjádřeno 18 různých pocitů, citových prožitků, emočních stavů aj. v souvislosti s koronavirovou pandemií). Téměř všechny odpovědi respondentů byly negativně zabarvené. Pouze dva zástupci generace Z se ve svých odpovědích vyjádřili pozitivně – a to pocitem rychlého přivyknutí si na tzv. home office (práci z domova) a na prožívání koronavirové pandemie jako příležitosti k seberozvoji.

Tabulka č. 1 - 5 nejfrekventovaněji uváděných pocitů, citových prožitků generací Z v souvislosti s koronavirovou pandemií

Vyjádření	Počet	Podíl
Strach	7	70 %
Smutek	3	30 %
Obavy o zdraví	3	30 %
Osamění	2	20 %
Vztek	2	20 %

Tabulka č. 2 - 5 nejfrekventovaněji uváděných pocitů, citových prožitků generací R v souvislosti s koronavirovou pandemií

Vyjádření	Počet	Podíl
Strach	5	50 %
Bezmoc	4	40 %
Vztek	4	40 %
Nejistota	4	40 %
Obavy o zdraví	3	30 %

Z uvedených tabulkových dat vyplývá, že obě skupiny v poměrně vysokém počtu uvedli primárně *strach*. Zajímavým zjištěním bylo, že zástupci generace Z tuto emoci pouze jmenovali, zatímco zástupci generace R ji konkretizovali ve smyslu strachu z dramatického průběhu nemoci, strachu o svůj život i život svých blízkých, ve smyslu strachu především v podobě existenčních obav, strachu z ekonomické nejistoty.

Obě skupiny shodně vztahovaly vyjadřované pocity *vzteku* na špatné řízení státu vládou a neustále změny v karanténních a dalších nařízeních v době koronavirové pandemie.

Pouze zástupci generace R uvedli pocity bezmoci (40% dotazovaných).

V rámci negativních pocitů byly respondenty obou generačních skupin uváděny i termíny deprese, úzkost a frustrace (generace Z 30% dotazovaných a generace R 40%).

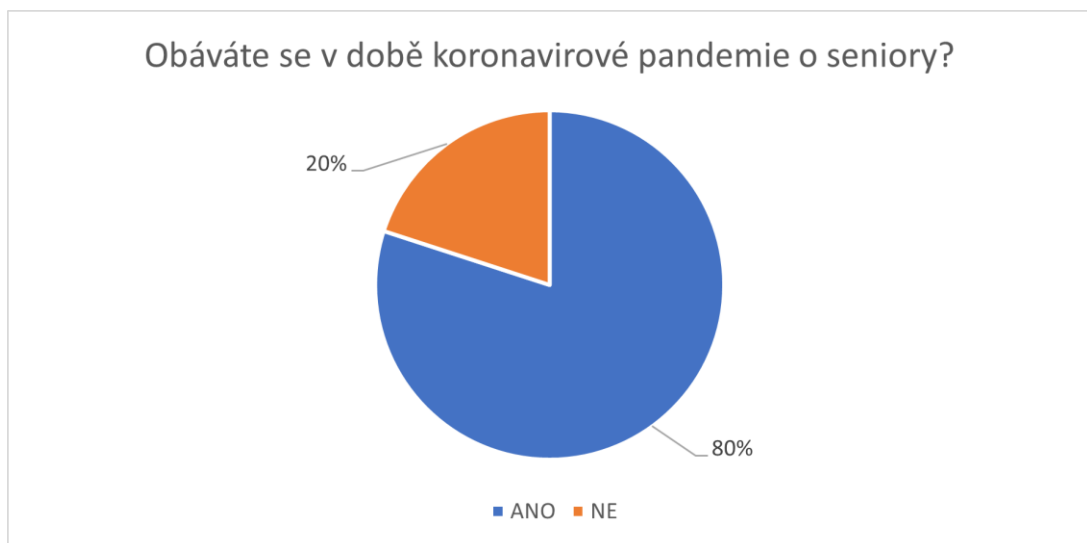
Jistou zajímavostí bylo i vyjádření jednoho z respondentů generace Z, že patrně nejvíce negativní pocity postihly z české populace zdravotnické pracovníky.

Kompenzaci negativních pocitů uvedli zástupci generace Z, a to v podobě hledání si náhradních aktivit.

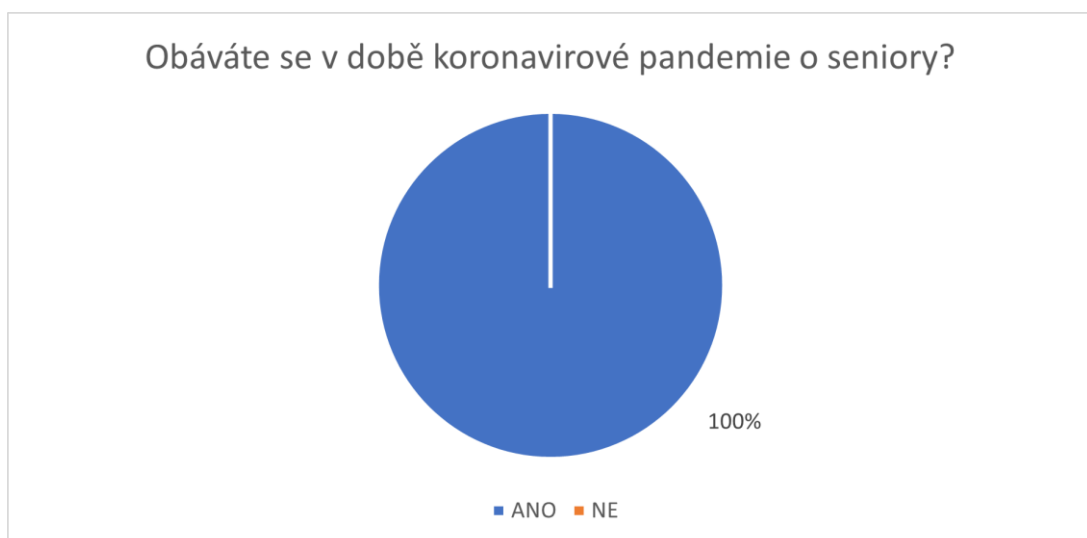
Položka č. 2: Obáváte se v době koronavirové pandemie o seniory?

U této položky respondenti obou skupin volili nejprve dichotomickou odpověď ano/ne. Někteří připojili poznámky, z čeho především pramení jejich obavy.

Graf č. 1 – Obavy generace Z o seniory v době koronavirové pandemie

Graf č. 2 – Obavy generace R o seniory v době koronavirové pandemie

Z grafů vyplývá, že jsou senioři obecně oběma skupinami považováni za významně ohroženou skupinu.

Hlavním důvodem obav obou generací o seniory se ve 40% stal obecně zhoršený zdravotní stav seniorské populace (chronické zdravotní potíže, jejich nižší imunita).

Jedním dalším uvedeným důvodem obav o seniory byl jejich pokročilý věk (generace Z 20% a generace R 20%).

Obě skupiny také projevily obavy z fatálního průběhu onemocnění covid-19 u seniorů a jejich vysokou úmrtnost na toto onemocnění (generace Z 20% a generace R 30%).

Určitou zajímavostí bylo i vyjádření jednoho z respondentů generace R, který poukázal na přítomnost ageismu ve společnosti. Respondent uvedl: „V poslední době jsou senioři občasně napadáni zejména mladšími ročníky, bojí se pak přímé žádosti o pomoc, neradi jsou přítěží“.

6.2. Kognitivní složka

Položka č. 3: Z jakých důvodů lze považovat seniory v souvislosti s koronavirovou pandemií za ohroženou skupinu?

V následujícím tabulkovém přehledu č.3 a č.4 jsou uvedeny frekventovaně uváděné důvody respondentů.

Tabulka č. 3 -5 nejfrekventovaněji jmenovaných důvodů generace Z

Důvody	Počet	Podíl
Izolace	5	50%
Větší šance na horší průběh onemocnění covid-19	4	40%
Slabší imunita	4	40%
Větší náchylnost k onemocnění covid-19	3	30%
Neznalost moderních technologií	3	30%

Tabulka č. 4 – 5 nejfrekventovaněji jmenovaných důvodů generace R

Důvody	Počet	Podíl
Izolace	4	40%
Větší šance na úmrtí	4	40%
Nesoběstačnost	3	30%
Větší náchylnost k onemocnění covid-19	3	30%
Špatná orientace v informacích	3	30%

Z výše uvedených výsledků tabulek vyplývá, že obě skupiny respondentů sdílely v největším procentuálním zastoupení stejný důvod a tím byla *izolace* seniorů v rámci koronavirových opatření během pandemie. Jeden z respondentů generace Z dokonce uvedl: „U mladších ročníků tento problém nepozoruji, především proto, že jsou zaměstnaní a nejsou odkázáni na své okolí“. Tři respondenti z generace R v souvislosti s izolací seniorů zmínili jako rizikový faktor *samotu*.

Na rozdíl od respondentů generace Z nezmínil ve svých odpovědích *slabý imunitní systém* starší populace ani jeden z respondentů generace R. Naopak však respondenti

generace R jako jediní ve svých odpovědích uvedli, že za ohroženou skupinu seniory považují z důvodu jejich časté *nesoběstačnosti a závislosti* na pomoci druhých. Jeden z respondentů svou odpověď ještě doplnil o důvod: „stud, obavy říci si cizím lidem o pomoc“.

Obě skupiny uvedly ve stejném počtu (30%) *větší náchylnost seniorů k onemocnění* nemocí covid-19. Téměř polovina dotazovaných z generace Z (40%) poznamenala i možný *horší průběh onemocnění*. Ve svých odpovědích respondenti k těmto důvodům uvedli detailnější příčiny, a to věk, chronické choroby, špatné psychické rozpoložení a pravděpodobnost vážných následků po prodělání nemoci.

V odpovědích respondentů jsme se setkali i s tématem smrti. Obě generace uvedly, že u seniorské populace je větší šance na *fatální průběh onemocnění* (generace Z 20% a generace R 40%). Dva dotazovaní z generace Z (20%) ve svých odpovědích hovořili i o obavách a *strachu seniorů ze smrti*. Jeden z nich uvedl: „někteří vidí epidemii jako svoji konečnou“.

Jakožto příslušníci tzv. internetové generace uvedli tři respondenti generace Z (30%) *neznalost a neschopnost seniorů ovládat moderních technologie*. Jeden z respondentů přímo uvedl, že především znalost technologií umožňuje seniorům zůstat v kontaktu s okolním světem. Zároveň nepopřel, že existují senioři, kteří moderní technologie ovládat umí: „Je však moderní doba a pokud jsou senioři alespoň trošku zdatní v oblasti komunikační technologie, není problém zůstat s okolním světem v kontaktu alespoň tak“.

V souvislosti s ohrožením seniorů z důvodu neschopnosti ovládat a užívat moderní technologie pak respondenti generace Z popsali *špatnou orientaci seniorské populace v informacích*, a to nejen na internetu. V této souvislosti dva respondenti uvedli obecně špatnou interpretaci a náchylnost seniorů podléhat dezinformacím. „Snáze věří například různým konspiračním teoriím“, „hodně věří televizi a jedna paní povídala“.

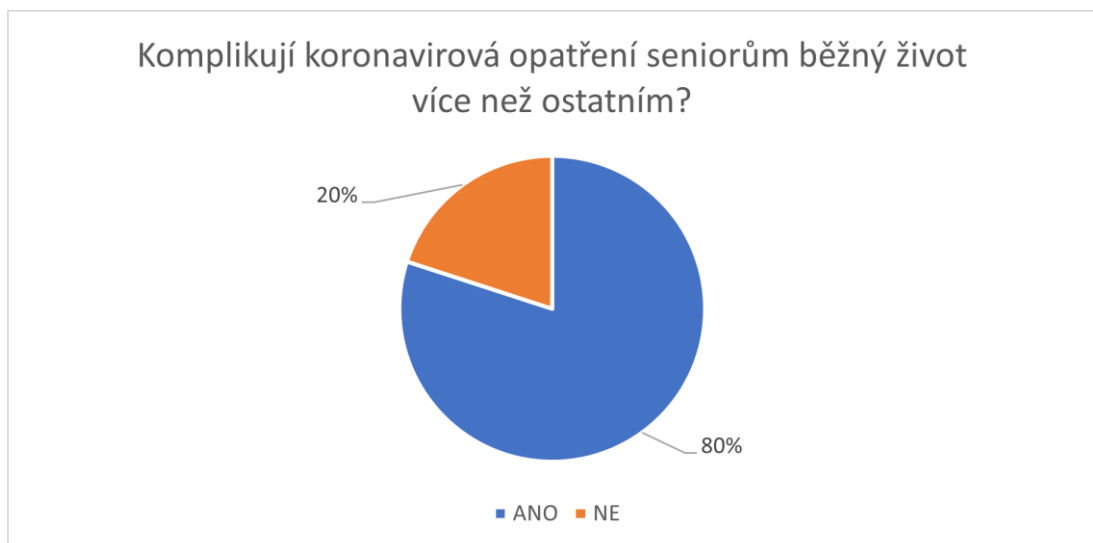
Položka č. 4: Myslíte si, že koronavirová opatření komplikují seniorům běžný život více než ostatním?

Obě skupiny volily primárně dichotomickou odpověď ano/ne, dále doplněnou poznámkami.

Graf č. 3 – Názor generace Z, zda koronavirová opatření komplikují běžný život seniorům více než ostatním

Graf č. 4 – Názor generace R, zda koronavirová opatření komplikují běžný život seniorům více než ostatním

Z grafů vyplývá, že názor na položku č. 4 se u obou generací výrazně lišil. Zatímco většina respondentů generace Z uvedla, že koronavirová opatření nekomplikují seniorům běžný život více než ostatním, převážná část respondentů generace R se přikláněla k opačnému názoru.

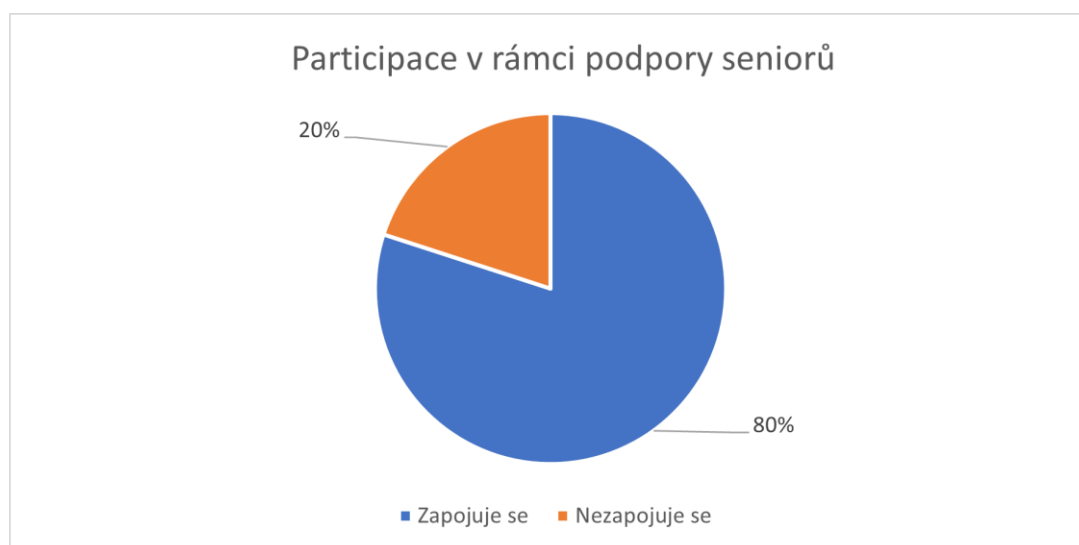
U této položky se nám od respondentů dostalo málo rozvinutých odpovědí, spíše se jednalo o jednoslovné odpovědi. Respondenti generace Z, kteří s položkou nesouhlasili uváděli, že větší omezení a komplikace se dotkly jejich vrstevníků a mladších ročníků, a to především v souvislosti s uzavřením škol. Stejně tvrzení uvedl i jeden dotazovaný z generace R, který na položku č. 4 odpověděl také negativně: „neřešili komplikace a starosti se školáky a předškoláky“.

Hlavním důvodem souhlasu respondentů generace R s položkou, byla *izolace seniorů* (30%). V souvislosti s izolací popsali respondenti i další příčiny podporující jejich názor. Byla to např.: *závislost seniorů na cizí pomoci, narušení jejich denních rutin* (setkávání se s vrstevníky, společné aktivity, návštěva kulturních akcí).

6.3. Konativní složka

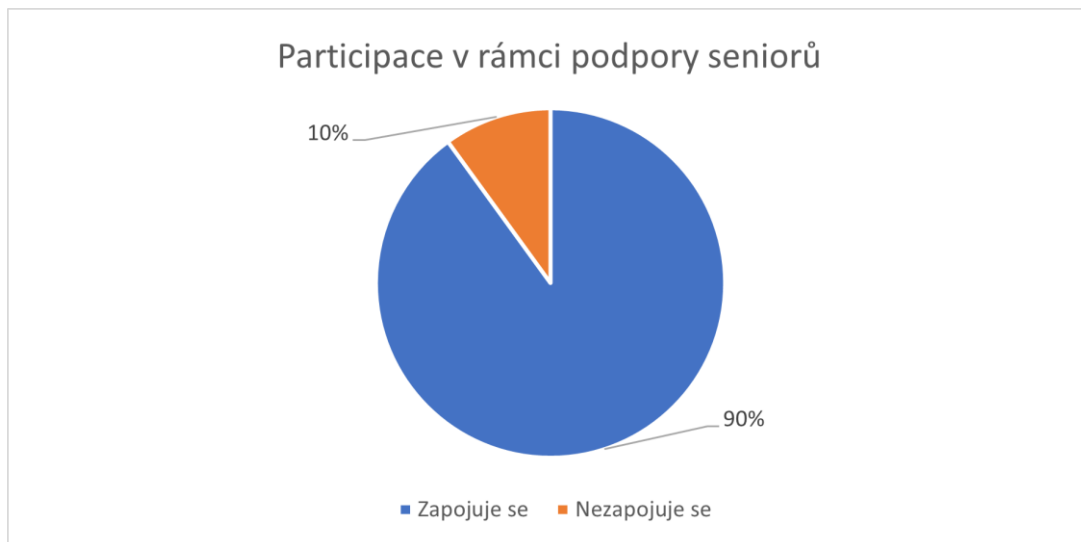
Položka č. 5: Jakým způsobem se zapojujete v rámci podpory seniorů v období koronavirové krize?

Graf č. 5 – Participace generace Z v rámci podpory seniorů v období koronavirové krize

Graf č. 6 – Participace generace R v rámci podpory seniorů v období koronavirové krize

Z uvedených dvou grafů vyplývá, že se obě generace aktivně zapojují v rámci podpory seniorů v období koronavirové krize.

V následujícím tabulkovém přehledu č.5 a č.6 jsou uvedeny frekventovaně uváděné způsoby podpory.

Tabulka č. 5 - 5 nejfrekventovanějších způsobů podpory a pomoci seniorům generací Z

Způsob podpory	Počet	Podíl
Obstarávání nákupů	6	60%
Častý telefonický kontakt	3	30%
Šití roušek	2	20%
Asistence s přípravou jídel	2	20%
Vysvětlování důležitých informací – mírnění paniky	2	20%

Tabulka č. 6 - 5 nejfrekventovanějších způsobů podpory a pomoci seniorům generací

R

Způsob podpory	Počet	Podíl
Plná starost o rodiče a starší příbuzné	4	40%
Nákupy	2	20%
Každodenní kontakt i telefonický	2	20%
Psychická podpora	2	20%
Šití roušek	2	20%

Stejně jako v případě položky č. 1 byla i tato položka respondenty poměrně bohatě zodpovězena. Respondenti uvedli velké množství způsobů podpory a pomoci seniorům v období pandemické situace.

Jedním z důležitých zjištění bylo, že respondenti generace Z méně komplexně vyjadřovali způsoby podpory seniorů, ale naopak více slovně vyjmenovali jednotlivé, konkrétní způsoby pomoci. Skupina generace R vyjadřovala způsoby podpory seniorů obecnějším sdělením, resp. komplexnější péčí, a to *plnou starostí o rodiče a příbuzné*, která zahrnovala většinu způsobů pomoci uvedených generací Z jako byly nákupy, častý či *každodenní telefonický kontakt*, ale také jejich *ekonomické zajištění, pomoc při řešení běžných situací*, které byly dotčeny koronavirovou pandemií a snahu *vysvětlovat seniorům důležité informace*. Jak jeden z respondentů generace R uvedl: „překládat informace do lidštiny“.

Dalším zjištěním byla tendence mladých vypomáhat pouze v rámci rodiny. Zatímco dotazovaní z generace R uvedli podporu seniorů z blízkého okolí (tedy i mimo rodinu) v 60%, respondenti generace Z vypomáhali mimo rodinu jen ve dvou případech, a to šitím roušek pro veřejnost a dobrovolnictvím na informační lince. Jeden z mladých respondentů, který šil roušky realizoval v rámci podpory seniorů i aktivitu s rodinným příslušníkem a uvedl: „zúčastnila jsem se pomoci počítání a nakládání roušek s mámou pro dva domovy seniorů“.

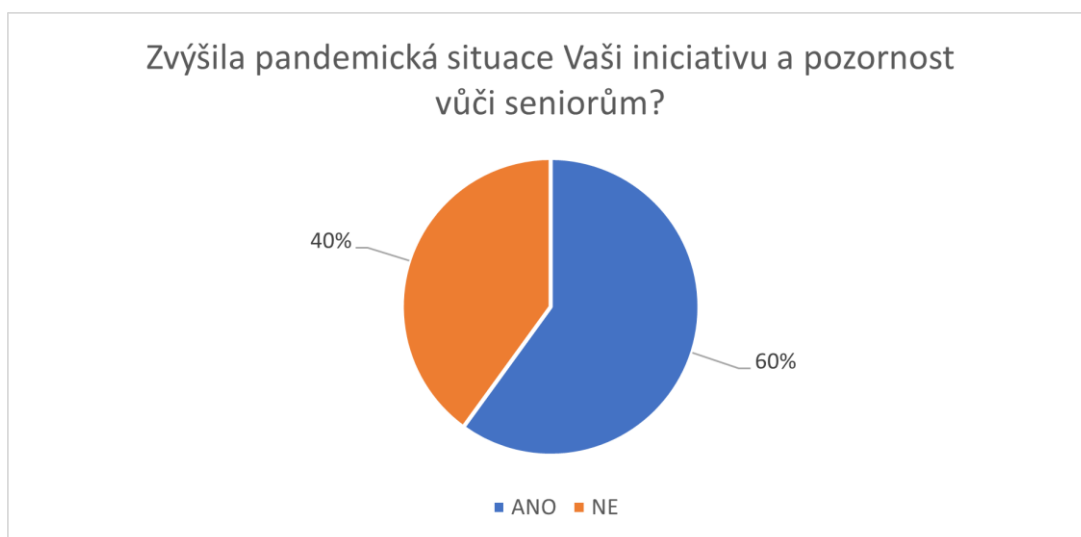
Ochotu mladé generace pomoci seniorské populaci s novými technologiemi dal najevo jeden z respondentů generace Z, který na položku č. 5 odpověděl slovy: „své babičce, a to skrze zaučení s aplikací whatsapp, díky níž může s celou rodinnou komunikovat v reálném čase na jednom místě“.

Mezi méně frekventované odpovědi generace Z patřila například výpomoc s přihlášením na očkování a venčení psů příbuzným.

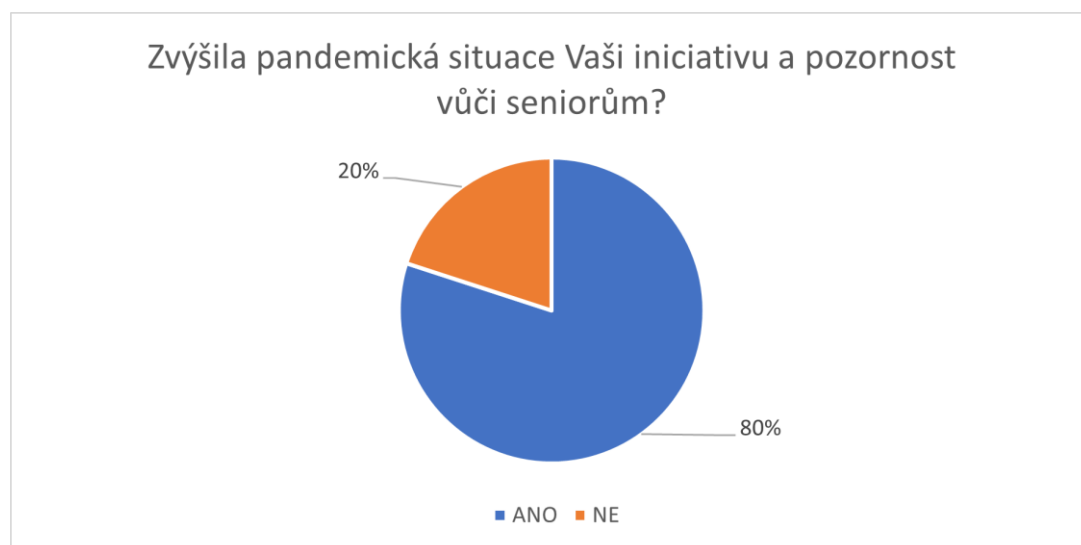
Položka č. 6: Zvýšila pandemická situace Vaši iniciativu a pozornost vůči seniorům?

Obě skupiny opět volily primárně dichotomickou odpověď ano/ne, dále doplněnou poznámkami.

Graf č. 8 – Zvýšila pandemická situace iniciativu a pozornost generace Z vůči seniorům?

Graf č. 7 – Zvýšila pandemická situace iniciativu a pozornost generace R vůči seniorům?

I přes to, že jsou výsledky obou grafů trochu odlišné, je patrné, že pandemická situace obecně zvýšila iniciativu a pozornost vůči seniorům u obou skupin. V případě generace Z poněkud méně.

Většina respondentů z generace R, která odpověděla kladně, popisovala především zvýšení jejich pozornosti. Díky frekventovanějšímu kontaktu s rodiči si tři dotazovaní z generace R začali více všimnout jejich projevů, potřeb a více vnímali radost seniorů v rodině z kreseb vnuků, společného procházení rodinných fotografií nebo jak velkou radost může seniorovi udělat malá květina.

Jistou zajímavostí byla výpověď respondenta generace Z, který se sám aktivně během pandemie do pomoci seniorů nezapojil, ani se vůči nim nezvýšila jeho iniciativa či pozornost. Všiml si však a ocenil opačné tendence u vrstevníků ve svém okolí, kteří různými dobrovolnickými aktivitami vyplnili svůj volný čas.

Zajímavé bylo i vyjádření respondenta, také z generace Z, který popsal zvýšení své pozornosti vůči seniorům v rámci jejich očkování. Jako příčinu uvedl údajný nezájem seniorů o očkování a jejich neodůvodněný strach. Respondent uvedl: „pozornost určitě – a to především tím, že nechápu, proč plno seniorů odmítá kvůli nepodloženým dezinformacím očkování určitým typem vakcíny, když je to jediná cesta, jak se mohou vrátit zpět do běžného života“. Právě sám tento respondent byl jednou z osob, která se snažila nešířit dezinformace a mírnit paniku mezi seniory.

Pozoruhodnými odpověďmi dvou respondentů z generace Z, kterým se pozornost vůči seniorům zvýšila, byly projevy nesouhlasu vůči ageismu v dnešní společnosti mířeného proti seniorům: „naši pomoc beru jako samozřejmou. Nepřátelství, agresivitu a nezájem o starší lidi neschvaluji“. Druhý respondent uvedl: „jak se k nim společnost staví a dost často je odepisuje jen kvůli jejich věku, přitom se od nich máme mnoho co učit a v mnoha případech mají mnohem bohatší a aktivnější život než mladší generace“.

7. Diskuze

Předložená práce byla výrazněji limitována průběhem pandemické situace, nástupem třetí koronavirové vlny v době potřeby sběru dat. Z důvodu vyhlášených karanténních omezení byla užitá alternativní dotazníková metoda. Dlouhotrvající mimořádná situace, vyjadřovaná demotivovaností v populaci rovněž určitým způsobem negativně ovlivnila sběr dat pro předloženou bakalářskou práci - ochotu respondentů k účasti, vyplnění dotazníků (osloveno celkem 40 respondentů, doručeno zpět celkem 22; dva dotazníky byly vyřazeny pro neúplné vyplnění položek). Počet respondentů, respektive vyplněných dotazníků byl tak ve výsledku nízký. Řada osob vyjádřila neochotu za pandemické situace vůbec spolupracovat, vzhledem k osobním, často i mimořádným starostem v době realizace naší práce. Vyjádřena byla i demotivovanost situací, nechuť k participaci z důvodu psychické únavy protražovanou situací; některé osoby byly osloveny různými agenturami, tazateli v rámci jiných výzkumů a anket.

Lze konstatovat, že jednou z proměnných podílející se na názorech, postojích a jejich případných změnách je i samotná pandemická situace a její trvání a vývoj, poukazující na seniorní skupiny obyvatel; mimo jiné na jejich potřeby, zranitelnost, každodenní problémy. Obecně společnost v době pandemických vln prokazovala větší zájem o tuto populační skupinu, realizovalo se v praxi i ve větší míře dobrovolnictví.

Výzkum realizovaný v rámci práce prokázal největší, výrazný rozdíl v postojích obou generací v oblasti kognitivní složky postojů, a to konkrétně vyjádřené v rámci čtvrté položky předloženého dotazníku – a to, zda koronavirová opatření komplikují seniorům běžný život více než ostatním. Zde se obě skupiny výrazněji rozešly ve svých postojích; 80% dotazovaných z generace Z odpovědělo negativně, naopak 80% dotazovaných z generace R odpovědělo kladně. Dá se usuzovat, že tento rozdíl byl ovlivněn životními zkušenostmi, rovněž nižší mírou empatie vůči seniorům mladší generace. Generace Z tak nepřímou vyjádřila, že jejich aktuální problémy jsou pro ně závažnější. Generace jejich rodičů se dokáže lépe vcítit do pocitů seniorů a jejich potřeby (příkladem pak může být i narušení zaběhlého dynamického stereotypu, odkázanost a závislost na moderní technice aj.) dovede lépe akceptovat.

Obě skupiny však v rámci celého dotazníku svými replikami prokázaly značnou dávku empatie vůči seniorům obecně v rámci koronavirové krize. Je možné předpokládat,

že s tímto postojem souvisí i behaviorální složka postojů, na kterou jsme se respondentů ptali v položkách č. 5 a 6. V tomto případě projevil výzkumný vzorek generace R opět o něco vyšší iniciativu a procentuální zastoupení v participaci v rámci podpory seniorů, než tomu bylo u generace Z. Možnou příčinou vyššího procentuálního zastoupení generace R v obou uvedených složkách postoje je skutečnost, že zde hrají významnou roli životní zkušenosti. Generace R se svým věkem blíží k seniorské populaci, tudíž mají mnohem více životních zkušeností a lépe se umí vcítit do života seniora. Možná právě to je i důvod, proč respondenti generace R v položce č. 5 vyjadřovali způsoby podpory seniorů více komplexně, resp. obecněji než respondenti generace Z, neboť již některé věci díky svým zkušenostem berou jako samozřejmost, a tudíž necítí potřebu se o nich šířeji rozepisovat.

Tímto však nemůžeme tvrdit, že by se generace Z nijak neiniciovala v rámci podpory seniorů. Právě naopak. 80% respondentů se nějakým způsobem zapojovalo v rámci podpory seniorů v období koronavirové krize (položka č.5). Primárním rozdílem mezi oběma generacemi zde byla tendence mladé generace vypomáhat především v rámci své rodiny a příbuzných, zatímco respondenti generace R projevili starost a péči o své širší okolí. I přes to, že postoj k participaci a iniciativě mladé generace byl rozdílný oproti generaci rodičů, jak již bylo zmíněno, odpověděla z této skupiny pozitivně více než polovina respondentů a to konkrétně 60% z nich. Jedná se v této oblasti sice o minimální nárůst, ale právě aktivní zapojení mladších ročníků formálních i neformálních skupin do oblasti pomoci seniorům, pokrytí části spektra pomoci jejich prostřednictvím právě v období pandemie tak přineslo a přináší řadu pozitiv. Od získání řady zkušeností, inspirace, nových podnětů a zajímavých kontaktů, po výměnu, porovnání představ, názorů, postojů, ale i radosti z poskytnutí něčeho navíc jiným, potřebným osobám, po motivovanost pro další dobrovolnou výpomoc.

Jako velmi pozitivní lze vnímat zmíněný nesouhlas s ageismem proti seniorům u dvou respondentů generace Z (položka č.6). U obou generací jsme předpokládali rozdílné postoje k názorům na seniory, neboť je v poslední době mladšími ročníky verbalizován spíše nezáměr o život a problémy seniorské generace. Jako závratný reprezentativní vzorek však tyto dva respondenty považovat nemůžeme. Ani tzv. ageismus naruby (tedy ageismus mířený proti mladým ze strany starších), který se v období pandemie mohl projevit, se v žádné z výpovědí respondentů generace R neobjevil. Dovolíme si tedy tvrdit, i přes nízký

počet získaných dat, že tato nová situace (pandemie koronaviru) a zkušenost pozitivně generaci Z posunula v postojích k seniorům.

Již po první vlně zkušenosti praxe naznačovaly, že pro populaci seniorů byl a nadále je zatěžující především omezený sociální kontakt, strach z ubíhajícího času směrem k budoucnosti, role pasivní společenské skupiny bez možnosti vlastního rozhodnutí, nutnost určitých změn ve vybraných návycích zaběhlého denního programu a rutiny, změny v uspokojování svých vybraných potřeb (například omezení návštěv, aktivit, koníčků, bohoslužeb, problémy při sdílení každodenních prožitků, událostí prostřednictvím techniky – email, videorozhovory) – a to pro jedince pobývajících ve svých domovech, ale i umístěné v seniorských zařízeních a jiné rezidenční péči. Naše práce prokázala, že s mnohými těmito tvrzeními jsou senioři opravdu spojování, ale nejen ti. Sami respondenti v mnoha ohledech naznačili například vlastní frustraci z celé situace a omezení nebo vztek na neschopnost vlády státu.

Při rešeršní činnosti jsme se setkali s výzkumy s podobnou tématikou. Neboť jde však v rámci této tematiky o problematiku širokou, stále velmi aktuální, řada výsledků a informací některých výzkumů ještě nebyla dokončena a zveřejněna.

Zajímavým byl i rozhovor socioložky Lucie Vidovičové s I dnes.cz o ageismu a sociálních důsledcích koronavirové pandemie pro seniory. Lucie Vidovičová v tomto rozhovoru, mimo jiné, označila koronavirovou pandemii za „*zvyrazňovač větších a menších mezigeneračních konfliktů i věkově diskriminačních praktik*“, které existují v české společnosti.

Práce byla „primární sondou“ do této složité problematiky. Lze předpokládat, že přímá i nepřímá zkušenost s koronavirovou pandemií určitým způsobem ovlivnila utváření v některých případech možná i změnu postojů u generace Z. Tyto výsledky po širším rozpracování a hlubší analýze by se mohly stát ku příkladu určitým základem k další motivaci mladých lidí k práci se seniory a tato kladná změna postojů by se měla dále celospolečensky u generace Z rozvíjet.

8. Závěr

Od počátku epidemie byla postupně zaváděna a vyhlášována opatření, jejichž cílem bylo zamezit komunitnímu šíření onemocnění v populaci. Do běžného života tato opatření a pravidla přivedla řadu omezení (především v rámci sociálních kontaktů, omezení pohybu, vycházení, nastavení vybraných změn denního režimu, povinné užívání speciálních ochranných prostředků, potřebu zvýšené hygieny, omezení řady využívaných služeb apod.). V průběhu pandemie se právě senioři stali jednou z nejohroženějších skupin naší populace.

Předkládaná bakalářská práce si kladla za cíl zjistit a popsat potenciální rozdíly v postojích dvou odlišných generací, generace Z a generace R, k ohrožení seniorů v období probíhající koronavirové pandemie.

Prezentovaná zjištění neprokázala skutečnosti odpovídající celospolečenskému trendu negativních postojů mladých vůči seniorům, stáří. Výsledky ukazují prakticky shodu ve většině názorů, respektive postojů obou generací.

Z výzkumného šetření obecně vyplynulo, že generace Z projevila velký zájem o problematiku ohrožení seniorů a empatii vůči starší populaci. Hojně se zapojovala v rámci jejich podpory, více se informovala a mírnila paniku mezi nimi. Jednou z příčin zlepšení postojů generace Z vůči seniorům by mohl být větší vliv rodiny během pandemické situace. Tento fakt podporuje i zjištění výzkumu, že se respondenti generace Z zapojovali do pomoci seniorům častěji pouze v rámci rodiny. Mladí tak mohli být více modelováni a ovlivňováni svým nejbližším okolím, tedy právě rodinou.

. Považujeme za prospěšné, pokračovat a prohloubit znalosti v této problematice; postojových změn, posunu v rámci přestálé mimořádné společenské situace. Verifikovat tak skutečnost, zda tyto události poznamenaly a přispěly k posunu v posud spíše negativně laděných postojích mladších generací vůči seniorům v naší společnosti. V rámci rodiny, výuky, společenské edukace podpořit a přispět ke změně přístupu ke starším spoluobčanům.

Seznam použité literatury

1. BERG, Monika van den. *Jak se vzájemně chápat: generace X, Y, Z*. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-247-2139-2.
2. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-x.
3. HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-763-9.
4. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
5. KALVACH, Zdeněk. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0548-6.
6. MCCRINDLE, M. *The of XYZ: Understanding the Global Generations*. 3. rozšířené vydání. Bella Vista NSW: McCrindle Research, 2014. ISBN 978-0-9924839-0-6.
7. MIKULÁŠTÍK, Milan. *Komunikační dovednosti v praxi*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2010. Manažer. ISBN 978-80-247-2339-6.
8. NAKONEČNÝ, Milan. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0.
9. ONDRUŠOVÁ, Jiřina a Beáta KRAHULCOVÁ. *Gerontologie pro sociální práci*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4383-0.
10. PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.
11. STUART-HAMILTON, Ian. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-274-2.
12. TOŠNEROVÁ, Tamara. *Ageismus: průvodce stereotypy a mýty o stáří*. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, 2002. ISBN 80-238-9506-0.
13. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
14. VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0841-3.

15. VIDOVIČOVÁ, Lucie. Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh. Praha: VÚPSV, 2005.
16. VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.
17. WHITE, James Emery. Meet Generation Z: Understanding and reaching the new post-christian world. Baker books, 2017. ISBN 978-1-4934-0643-2

Internetové zdroje

- BEJTKOVSKÝ, J., 2016. The Current Generations: The Baby Boomers, X, Y and z in the Context of Human Capital Management of the 21st Century in Selected Corporations in the Czech Republic. *Littera Scripta* [online]. České Budějovice: The Institute of Technology and Business in České Budějovice, 9(2), 25-45 [accessed: 2016-12-20]. ISSN 1805-9112. Available at: http://journals.vstecb.cz/category/littera-scripta/9-rocnik/2_2016/
- COOPER, Patrick G. Generation Z. *Salem Press Encyclopedia* [online]. 2020.
- Desatero prevence covid-19 – společná doporučení pražských hygieniků a pražského magistrátu, dostupné z: http://hygp Praha.cz/dokumenty/desatero-prevence-proti-covid-19---spolecna-doporuceni-prazskych-hygieniku-a-prazskeho-magistratu-5094_5094_161_1.html
- DRESDEN, Danielle, 2020. What to know about cabin fever. In: *MedicalNewsToday* [online]. Dostupné z: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/cabin-fever>
- HOFMANOVÁ, Vratislava, 2019. Ageismus naruby. Senioři se ho dopouštějí vůči mladým. In: *i60.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.i60.cz/clanek/detail/24223/ageismus-naruby-seniori-se-ho-dopousteji-vuci-mladym>
- HORÁČEK, Ivan, 2020. Netopýři a epidemie koronavirů. In: *Ekolist.cz* [online]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/ivan-horacek-netopyri-a-epidemie-koronaviru>
- LUNDIN, Laura L. Millennial Generation. *Salem Press Encyclopedia* [online]. 2019

- Příspěvatelé WikiSkript, *COVID-19* [online], c2021, Datum poslední revize 9. 04. 2021, 10:01 UTC, [citováno 25. 04. 2021] <<https://www.wikiskripta.eu/index.php?title=COVID-19&oldid=446731>>
- SCHMITZ, Matthew. Generation X. *Salem Press Encyclopedia* [online]. 2019
- Sociologická encyklopedie , 2018. Postoje (MSgS) [online], Stránka byla naposledy editována 10.11.2018 v 20:18. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Postoje_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Postoje_(MSgS)).
- TURNER, Anthony. Generation Z: Technology and Social Interest. *The Journal Of Individual Psychology* [online]. 2015, 71(2).
- Velký lékařský slovník online, dostupné z: <http://lekarske.slovniky.cz/>
- Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, dostupné z: <https://www.vupsv.cz/tematicke-okruhy/covid-19/>
- World Health Organization, 2021. Coronavirus disease (COVID-19) advise for the public. In: *Who.int* [online]. Dostupné z: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public>
- World Health Organization, 2021. Coronavirus disease (COVID-19). In: *Who.int* [online]. Dostupné z: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19#:~:text=symptoms>
- ŽUMÁROVÁ, M., 2011. Postoje současné české mládeže k seniorům, dostupné z: <https://adoc.pub/queue/postoje-soucasne-ceske-mladeze-k-seniorum.html>

Seznam příloh

Příloha A - Dotazník

Příloha A - Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Kateřina Vaněčková a jsem studentkou 3. ročníku oboru Sociální a charitativní práce na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění následujícího dotazníku, který bude podkladem pro závěrečné zpracování mé bakalářské práce. Tento elektronicky zadávaný dotazník je zcela anonymní a údaje budou použity pouze pro potřeby mé odborné práce.

U jednotlivých položek v první části dotazníku prosím - v rámci možností, o podrobnější odpovědi.

Děkuji za Vaši ochotu a čas.

Kateřina Vaněčková

E-mail: kacka.156@seznam.cz

Část I

1. **Jaké pocity podle Vašeho názoru zažívají lidé v souvislosti s koronavirovou pandemií?**

2. **Obáváte se v době koronavirové pandemie o seniory?**

Část II

1. **Máte osobní zkušenost s onemocněním Covid-19 v rámci Vaší rodiny případně Vašeho okolí?**

Pokud ano, vypište o jakou osobu se jednalo (např. otec, matka, vnuk, babička, soused, kamarád):

2. **Máte ve svém okolí seniora, ke kterému máte blízký vztah?**
3. **Vaše pohlaví:**
4. **Váš rok narození:**
5. **Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:**
6. **Místo Vašeho bydliště (obec):**

Toto je konec dotazníku, ještě jednou děkuji za Vaši ochotu a čas.